

ความต้านทานการแตกหักในฟันคลองรากไม่กลมที่บูรณะด้วยระบบเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยที่แตกต่างกัน

Fracture Resistance of Non-circular Root Canal Teeth Restored with Different Fiber-reinforced Composite Post Systems

วีรณัฐ ทองงาม¹, อิศราวัลย์ บุญศิริ²
¹นิสิตหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาทันตกรรมประดิษฐ์ คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
²ภาควิชาทันตกรรมประดิษฐ์ คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Weeranuch Thong-ngarm¹, Issarawan Boonsiri²
¹Master degree student (Prosthodontics),
²Department of Prosthodontics, Faculty of Dentistry, Chulalongkorn University

ชม.ทันตสาร 2554; 32(2) : 81-91
CM Dent J 2011; 32(2) : 81-91

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการต้านทานการแตกหักและรูปแบบที่เกิดการแตกหักของฟันกรามน้อยที่มีรูปร่างคลองรากไม่กลมหลังการบูรณะด้วยระบบเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยที่แตกต่างกัน **วัสดุอุปกรณ์และวิธีการ:** ฟันมนุษย์ซี่กรามน้อยคลองรากฟันเดี่ยวที่มีรูปร่างหน้าตัดไม่กลมจำนวน 40 ซี่ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 ซี่ โดยการสุ่ม ตัดส่วนตัวฟันที่ตำแหน่งเหนือรอยต่อเคลือบฟันและเคลือบรากฟัน 2 มิลลิเมตร กลุ่มที่ 1 (Var) ยึดเดือยฟันไฟเบอร์เคลียร์ด้วยเวริโอลิงค์ทูเรซินซีเมนต์ กลุ่มที่ 2 (Ref) ใช้เดือยฟันไฟเบอร์เคลียร์ร่วมกับเดือยฟันขนาด

Abstract

Purpose: To compare the fracture resistance and fracture mode of non-circular premolar root canals restored with different fiber-reinforced composite post systems. **Materials and methods:** Forty non-circular single premolar root canals were randomly assigned to four groups (n=10). Coronal portions of the teeth were removed at a level 2 mm incisal to the cemento-enamel junction (CEJ). In Group 1 (Var), FibreKleer® posts were cemented with Variolink® II; in Group 2 (Ref), FibreKleer® posts and REFOR-

Corresponding Author:

วีรณัฐ ทองงาม

อาจารย์, สาขาวิชาครอบฟันและฟันปลอมติดแน่น
ภาควิชาทันตกรรมบูรณะและปริทันตวิทยา คณะทันตแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50200

Weeranuch Thong-ngarm

Lecturer, Department of Restorative Dentistry
and Periodontology, Faculty of Dentistry,
Chiang Mai University, Chiang Mai 50200, Thailand.
Tel. 66-5394-4457 E-Mail: fuang_057@hotmail.com

เล็กรีเฟอร์-พินและยึดด้วยแบริโวลิงค์ทูเรซินซีเมนต์ กลุ่มที่ 3 (Mul) ยึดเดือยฟันไฟบรีเคลียร์ด้วยวัสดุแกนฟันเรซินคอมโพสิตมัลติคอร์โฟลว์ และกลุ่มที่ 4 (Evo) บูรณะฟันด้วยแกนเดือยฟันอีโวลูชั่นยึดด้วยแบริโวลิงค์ทูเรซินซีเมนต์ ยึดครอบฟันโลหะบนฟันทุกซี่ด้วยแบริโวลิงค์ทูเรซินซีเมนต์ นำขึ้นทดสอบทั้งหมดทดสอบแรงกดด้วยเครื่องทดสอบสากลชนิดอินสตรอน ความเร็วหัวกด 0.5 มิลลิเมตรต่อวินาที ทำมุม 45° กับแนวแกนฟัน นำค่าแรงเฉลี่ยที่ทำให้เกิดการแตกหักของฟันแต่ละกลุ่มมาวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวและเปรียบเทียบเชิงซ้อนชนิดทูกี้ กำหนดระดับนัยสำคัญ $p < 0.05$ และวิเคราะห์รูปแบบการแตกหักที่เกิดขึ้นของทุกกลุ่มการทดลอง ผลการศึกษา: ค่าเฉลี่ยความต้านทานการแตกหักของฟันกลุ่ม Var ต่ำกว่ากลุ่มอื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ความต้านทานการแตกหักของฟันกลุ่ม Ref Mul และ Evo มีค่าไม่แตกต่างกัน และกลุ่ม Ref พบการแตกหักในรูปแบบที่สามารถบูรณะฟันใหม่ได้มากที่สุด (ร้อยละ 70) บทสรุป: การใช้มัลติคอร์โฟลว์แทนชั้นของเรซินซีเมนต์ที่หนาช่วยเพิ่มความต้านทานการแตกหักในฟันที่มีคลองรากไม่กลมได้ การใช้เดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยร่วมกับเดือยฟันขนาดเล็กรีเฟอร์พิน หรือการใช้เดือยฟันอีโวลูชั่นร่วมกับแบริโวลิงค์ทูเรซินซีเมนต์เป็นอีกทางเลือกที่ใช้ในการบูรณะฟันคลองรากไม่กลม

คำสำคัญ: ความต้านทานการแตกหัก ฟันคลองรากไม่กลม ระบบเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใย

PIN were cemented with Variolink® II; in Group 3 (Mul), FibreKleer® posts were cemented with Multicore® Flow; in Group 4 (Evo), Variolink® II was used for cementation of Evolution posts and cores. Metallic crowns were cemented with Variolink® II in all teeth. The samples were loaded in an Instron® universal testing machine with a crosshead speed of 0.5 mm/min at a 45° angle to the long axis of the tooth. The mean fracture load of each group was analyzed using the one-way ANOVA, Tukey multiple comparison test ($p < 0.05$). The fracture modes of all experimental groups were analyzed. Results: The mean fracture resistance of the Var group was significantly lower than that of the others ($p < 0.05$). No statistically significant difference was found between the Ref, Mul and Evo groups. Restorable failures were most frequently found in the Ref group (70%). Conclusions: The use of Multicore® Flow instead of the high thickness of resin cement layer can increase fracture resistance of teeth with non-circular root canals. Fiber-reinforced composite posts and REFORPIN accessory posts or Evolution posts and cores with Variolink® II can be used as an alternative treatment in teeth with non-circular root canals.

Keywords: fracture resistance, non-circular root canals, fiber-reinforced composite post systems

บทนำ

ความสำเร็จของการบูรณะฟันที่ได้รับการรักษาคลองรากฟันแล้วด้วยเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใย ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ความหนาของชั้นซีเมนต์เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อความต้านทานการหลุดของเดือยฟัน⁽¹⁾ ชั้นซีเมนต์ที่หนาเป็นจุดอ่อนที่ทำให้เกิดการแตกหัก

ในชั้นซีเมนต์ซึ่งเสี่ยงต่อการสูญเสียการยึดติดของเดือยฟัน⁽²⁾ และฟันที่มีคลองรากรูปร่างไม่กลม เช่น ฟันตัดบนซี่ข้าง หรือฟันกรามน้อย⁽³⁾ เมื่อบูรณะด้วยเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยซึ่งมีหน้าตัดกลมจึงไม่พอดีกับรูปร่างของคลองรากฟัน และทำให้เกิดชั้นซีเมนต์ที่หนา ดังนั้นควรวางวิธียึดเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยที่สามารถลด

ความหนาของชั้นซีเมนต์ เพื่อลดโอกาสเกิดความล้มเหลวของการบูรณะ

จากการศึกษาวิธีบูรณะฟันที่รักษาคลองรากที่มีขนาดใหญ่ ผายกว่าปกติ หรือไม่กลม การศึกษาของ Lui และคณะ⁽⁴⁾ เสนอวิธีเสริมความแข็งแรงให้กับรากฟันโดยใช้เรซินคอมโพสิตฉาบเสริมผนังคลองรากฟันแล้วฉายแสงผ่านเดือยฟันพลาสติกที่นำแสงได้ เพื่อให้เรซินคอมโพสิตแข็งตัวก่อนยึดกับเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยด้วยเรซินซีเมนต์ มีหลายการศึกษาทดลองใช้เดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยร่วมกับเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยขนาดเล็ก พบว่าสามารถเพิ่มความต้านทานต่อการแตกหักของฟันได้^(5,6) แต่บางการศึกษาพบว่าค่าความต้านทานการแตกหักของการบูรณะด้วยวิธีนี้ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้เดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยที่ยึดด้วยเรซินซีเมนต์กับการใช้เดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยร่วมกับเรซินคอมโพสิตชนิดไหลแผ่ได้^(6,7) โดยกลุ่มที่ใช้เดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยร่วมกับเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยขนาดเล็กมีลักษณะการแตกหักของฟันที่สามารถซ่อมแซมได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ⁽⁸⁾

ปัจจุบันมีการผลิตเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยในรูปแบบที่มีเดือยและแกนฟันเป็นชิ้นเดียวกัน เช่น อีโวลูชัน (Evolution fiber post, Innotech) เหมาะสำหรับฟันที่มีคลองรากฟันเดี่ยวและเหลือเนื้อฟันส่วนตัวฟันน้อย มีการผลิตรูปร่างส่วนแกนฟันสำหรับฟันหน้า 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ ความยาวส่วนเดือยฟัน 8-11 มิลลิเมตร และรูปร่างส่วนแกนฟันสำหรับฟันกรามน้อย 3 ขนาดเช่นกัน และมีความยาวส่วนเดือยฟัน 9 มิลลิเมตร ผู้ผลิตกล่าวว่าแกนเดือยฟันอีโวลูชันมีค่ามอดูลัสสภาพยืดหยุ่น (clastic modulus) ใกล้เคียงกับเนื้อฟันมากที่สุดและมีรูปร่างที่ทำให้เกิดการยึดอยู่ที่ดี แต่ยังไม่พบการศึกษาทดสอบความแข็งแรงเชิงกลและความสำเร็จในการใช้งานทางคลินิกของแกนเดือยฟันชนิดนี้

จากการศึกษาที่ผ่านมายังไม่พบวิธีบูรณะฟันที่มีคลองรากไม่กลมด้วยระบบหรือวิธีที่ทำให้เกิดความแข็งแรงของฟันได้ดีที่สุด การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความต้านทานการแตกหักและรูปแบบที่เกิด

การแตกหักของฟันกรามน้อยที่มีรูปร่างคลองรากฟันไม่กลมหลังการบูรณะด้วยระบบเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยที่แตกต่างกัน

วัสดุอุปกรณ์และวิธีการ

ฟันที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นฟันมนุษย์ซี่กรามน้อยคลองรากฟันเดี่ยวและรากตรง ไม่มีรอยผุ วัสดุอุดหรือการแตกหักใดๆ จำนวน 40 ซี่ รากฟันมีขนาดในแนวแก้ม-ลิ้น 5 ± 0.5 มิลลิเมตร และในแนวใกล้กลาง-ไกลกลาง 7 ± 0.5 มิลลิเมตร ความยาวรากวัดจากรอยต่อระหว่างเคลือบฟันและเคลือบรากฟันด้านใกล้กลาง 13-14 มิลลิเมตร นำฟันทั้งหมดมาทำความสะอาดและเก็บในสารละลายโซลิวอลความเข้มข้นร้อยละ 0.1 ที่อุณหภูมิห้อง^(5,9)

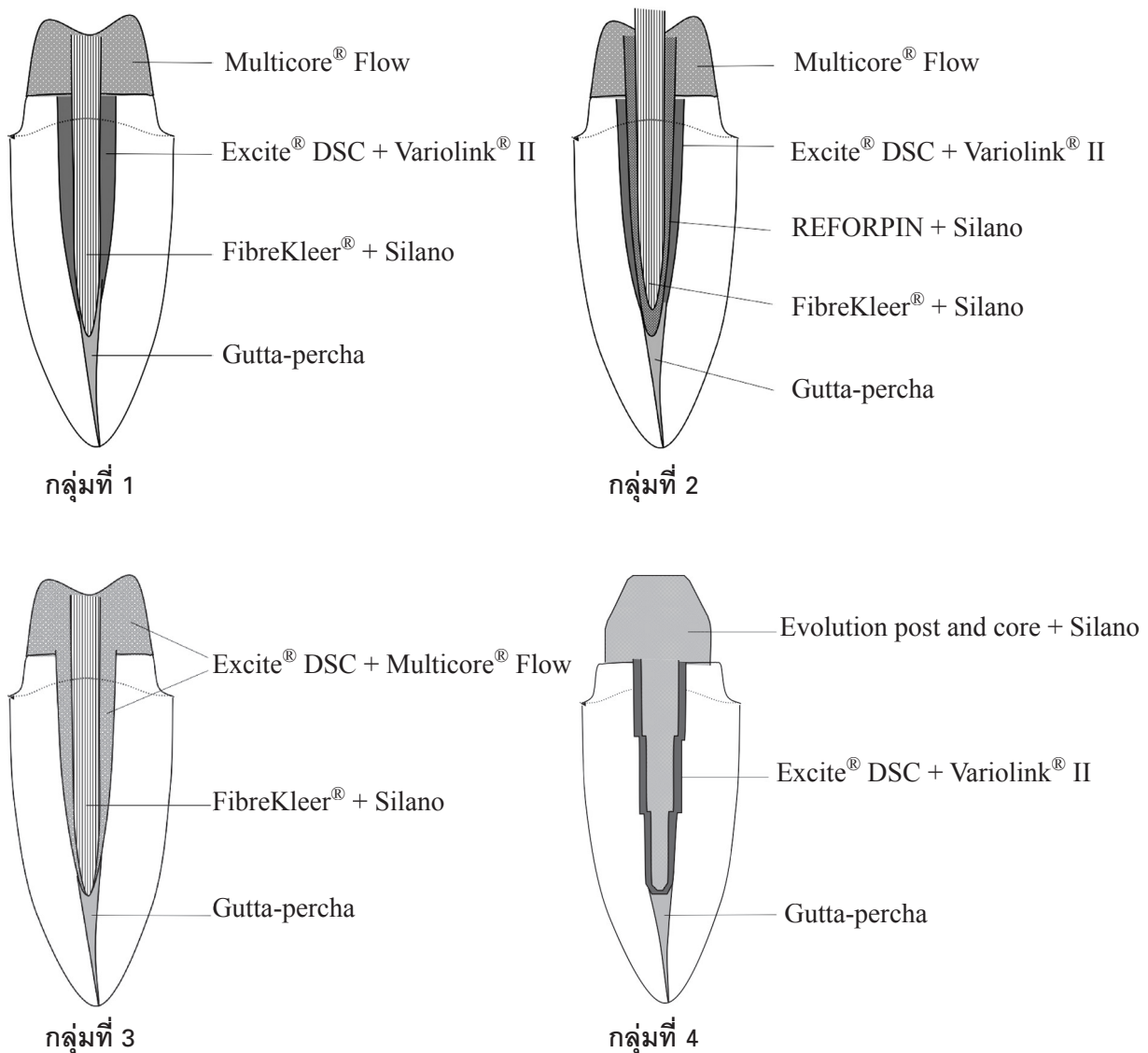
นำฟันมาตัดส่วนตัวฟันเหนือรอยต่อเคลือบฟันและเคลือบรากฟันทางด้านใกล้กลาง-ไกลกลาง 2 มิลลิเมตร ด้วยเครื่องตัดฟันความเร็วต่ำรุ่น ISOMET™ 1000 (Buehler, USA) จากนั้นรักษาคลองรากฟันโดยขยายคลองรากทุกซี่จนถึงไฟล์เบอร์ 35⁽¹⁰⁾ อุดคลองรากฟันด้วยกัททาเพอร์ชาและใช้ซีเมนต์ฟันกรามน้อยที่ปราศจากยูจินอลชนิดเอเอสพลัส (AH Plus®, Densply International, USA)

แบ่งฟันออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 10 ซี่ โดยการสุ่มชิ้นงานทดลองกลุ่มที่ 1, 2 และ 3 เตรียมคลองรากฟันด้วยหัวเจาะไฟบริเคลียร์ (FibreKleer®, Pentron, USA) เบอร์ 2 ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.375 มิลลิเมตร ลอดเดือยฟันในคลองรากให้มีความยาว 9 มิลลิเมตรจากขอบบนของฟันที่ตัดไว้ และควบคุมขนาดของคลองรากฟันให้มีช่องว่างเพียงพอสำหรับใส่เดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยขนาดเล็กรีฟอร์พิน (Reforpin, Angelus) เบอร์ 1 ยาว 5 มิลลิเมตร ด้านแก้มและลิ้นด้านละ 1 แห่ง ส่วนกลุ่มที่ 4 เตรียมคลองรากฟันด้วยหัวเจาะอีโวลูชันขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 มิลลิเมตร ลอดแกนเดือยฟันอีโวลูชันรูปร่างส่วนแกนฟันสำหรับฟันกรามน้อยและความยาวส่วนเดือยฟัน 9 มิลลิเมตร แล้วบูรณะตามกลุ่มทดลองดังนี้ (วัสดุที่ใช้บูรณะฟันแสดงไว้ในตารางที่ 1 และระบบแกนเดือยฟันที่ใช้ในแต่ละกลุ่มแสดงไว้ในภาพที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงวัสดุที่ใช้ในการบูรณะฟัน

Table 1 Materials used in the restorative procedure

Brand name	Manufacturer
FibreKleer®	Pentron Clinical Technologies, Wallingford, CT, USA
REFORPIN	Angelus Dental Industry Products, Londrina, PR, Brazil
Evolution Fiber Post	Innotech, Robbio, PV, Italy
Silano	Angelus Dental Industry Products, Londrina, PR, Brazil
Excite® DSC	Ivoclar Vivadent, Schaan, Liechtenstein
Variolink® II	Ivoclar Vivadent, Schaan, Liechtenstein
Multicore® Flow	Ivoclar Vivadent, Schaan, Liechtenstein

ภาพที่ 1 แสดงชนิดของเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยและแกนฟันที่ใช้ในแต่ละกลุ่ม

Figure 1 Diagram of fiber-reinforced composite post and core used in each group

กลุ่มที่ 1 ใช้เดือยฟันไฟ بريเคลียร์

เตรียมคลองรากฟันและผิวด้านบนของฟันที่ตัดไว้ด้วยกรดฟอสฟอริกความเข้มข้นร้อยละ 37 นาน 15 วินาที ล้างน้ำ ชับน้ำด้วยแท่งกระดาษจนหมาด ทาสารยึดติด (Excite® DSC, Ivoclar Vivadent) ชั้บสารส่วนเกิน เตรียมเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยชนิดไฟ بريเคลียร์ ตามวิธีที่บริษัทผู้ผลิตกำหนด คือเช็ดพื้นผิวเดือยฟันด้วยแอลกอฮอล์เป่าให้แห้ง ทาสารคลุมไซเลนชนิดซิลาน (Silano) ทิ้งไว้ 1 นาที เป่าลมให้แห้ง ผสมเรซินซีเมนต์ชนิดแวริโอลิงค์ทู (Variolink® II Ivoclar Vivadent) ส่วนเบส (base) และตัวเร่งปฏิกิริยา (catalyst) เข้าด้วยกันตามคำแนะนำของบริษัทผู้ผลิตแล้วใช้เกลียวนำสาร (lentulo spiral) ปั่นส่วนผสมของเรซินซีเมนต์ใส่ในคลองรากฟันจนเต็ม ป้ายส่วนผสมเรซินซีเมนต์บริเวณพื้นผิวเดือยฟันส่วนปลายให้ทั่ว ใส่ในคลองรากฟันที่เตรียมไว้ กำจัดซีเมนต์ส่วนเกิน ฉายแสงผ่านเดือยฟันนาน 40 วินาที วางแม่แบบพลาสติกใสที่มีรูปร่างและขนาดเท่ากับแกนฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยรีฟอร์คอร์ (Reforcore®, Angelus, Brazil) สำหรับฟันกรามน้อยขนาดใหญ่ ต่อขึ้นมาจากตำแหน่งฟันที่ตัดไว้และยึดด้วยซีเมนต์ให้อยู่กึ่งกลางซี่ฟัน ก่อแกนฟันโดยฉีดวัสดุแกนฟัน เรซินคอมโพสิตชนิดมัลติคอร์โฟลว์ (Multi-core® Flow) ฉายแสงจากด้านบนเดือยฟันนาน 40 วินาที

กลุ่มที่ 2 ใช้เดือยฟันไฟ بريเคลียร์ร่วมกับรีฟอร์พิน

เตรียมคลองรากฟัน เตรียมเดือยฟันไฟ بريเคลียร์ เดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยขนาดเล็กรีฟอร์พิน เบอร์ 1 และผสมแวริโอลิงค์ทูใส่ในคลองรากฟันด้วยวิธีการเหมือนกลุ่มที่ 1 ใส่เดือยฟันไฟ بريเคลียร์ที่เคลือบด้วยเรซินซีเมนต์ลงในคลองรากฟัน ใส่รีฟอร์พินลงในคลองรากฟันด้านแก้มและลิ้นด้านละ 1 แท่ง กำจัดซีเมนต์ส่วนเกิน ฉายแสง 40 วินาที และก่อกแกนฟันด้วยวิธีการเหมือนกลุ่มที่ 1

กลุ่มที่ 3 ใช้เดือยฟันไฟ بريเคลียร์ร่วมกับมัลติคอร์โฟลว์

เตรียมคลองรากฟันและเดือยฟันไฟ بريเคลียร์ด้วยวิธี

การเหมือนกลุ่มที่ 1 วางแม่แบบพลาสติกใสที่เตรียมไว้สำหรับการก่อกแกนฟันต่อขึ้นมาจากรูปแบบฟันที่ตัดไว้และยึดด้วยซีเมนต์ฉีดวัสดุแกนฟันเรซินคอมโพสิตมัลติคอร์โฟลว์ลงในคลองรากฟันและเคลือบบนเดือยฟัน นำเดือยฟันใส่ลงในคลองราก ฉายแสงจากด้านบนเดือยฟันนาน 60 วินาทีตามที่บริษัทผู้ผลิตกำหนด และฉีดมัลติคอร์โฟลว์ลงในแม่แบบพลาสติกใสจนเต็ม ฉายแสงจากด้านบนเดือยฟันนาน 40 วินาที

กลุ่มที่ 4 ใช้แกนเดือยฟันอีโวลูชั่น

เตรียมคลองรากฟัน แกนเดือยฟันอีโวลูชั่น และผสมส่วนผสมของแวริโอลิงค์ทูใส่ในคลองรากฟันด้วยวิธีการเหมือนกลุ่มที่ 1 ใส่แกนเดือยฟันอีโวลูชั่นที่เคลือบด้วยเรซินซีเมนต์ลงในคลองรากฟันให้ถึงส่วนล่างสุดของส่วนแกนฟัน กำจัดซีเมนต์ส่วนเกิน ฉายแสงที่ขอบของแกนเดือยฟันทั้ง 4 ด้าน ด้านละ 40 วินาทีตามที่บริษัทผู้ผลิตกำหนด

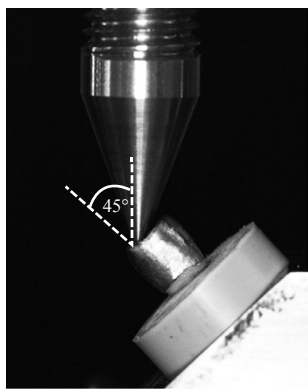
นำฟันมากรอแต่งให้เกิดเส้นสันสุดมีรูปร่างเป็นรอยตัดเฉียงโค้ง (chamfer finishing line) ลึก 0.5 มิลลิเมตร โดยรอบ ที่รอยต่อระหว่างเคลือบฟันและเคลือบรากฟัน สร้างครอบฟันโลหะด้วยโลหะผสมนิกเกิล-โครเมียม (Classic vision™ Pisces, William, USA) ให้มีรูปร่างเหมือนฟันกรามน้อยบนและขนาดเท่ากันทุกซี่ บริเวณกึ่งกลางพื้นเอียงด้านลิ้นของปุ่มฟันด้านแก้ม (lingual inclined plane of buccal cusp) มีลักษณะเป็นหลุมกลมเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 มิลลิเมตร ลึก 1 มิลลิเมตร เพื่อเป็นที่วางหัวกดทดสอบความต้านทานการแตกหัก ยึดครอบฟันด้วยแวริโอลิงค์ทู โดยเตรียมพื้นผิวฟันและอัตราส่วนผสมเช่นเดียวกับการยึดเดือยฟัน กัดครอบฟันให้เข้าที่ด้วยแรง 3 กิโลกรัม ฉายแสงที่ขอบของครอบฟันเพื่อกำจัดซีเมนต์ส่วนเกินและฉายแสงซ้ำที่ขอบของครอบฟันทั้ง 4 ด้าน ด้านละ 40 วินาที

ทาสารคั่นกลางที่ผิวรากฟัน นำรากฟันฝังในท่อพลาสติกด้วยอะคริลิกเรซินชนิดบ่มด้วยตัวเอง (Formatray®, Kerr, USA) ที่ตำแหน่งต่ำกว่ารอยต่อระหว่างเคลือบฟันและเคลือบรากฟัน 2 มิลลิเมตร ใช้เครื่องสำรวจความขนานจัดรูปแบบการเรียงตัวของฟันให้อยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางและตั้งฉากกับขอบด้านบนของแท่ง

อะคริลิกเรซิน⁽¹¹⁾ นำฟันออกจากอะคริลิกเรซินเมื่อเริ่มเกิดการแข็งตัว ทิ้งไว้ 24 ชั่วโมงเพื่อให้อะคริลิกเรซินเกิดการแข็งตัวอย่างเต็มที่ นำฟันมาเคลือบบริเวณผิวรากฟันด้วยซิลิโคนชนิดเหลว กดฟันลงในแท่งอะคริลิกเรซินด้วยแรง 3 กิโลกรัม ให้ซิลิโคนเป็นฟิล์มบางๆ เพื่อจำลองเอ็นยึดปริทันต์^(5,12) จากนั้นนำชิ้นงานไปทดสอบความต้านทานการแตกหัก

การทดสอบความต้านทานการแตกหัก

ทดสอบความต้านทานการแตกหักด้วยเครื่องทดสอบสากลชนิดอินสตรอน (Instron® universal testing machine รุ่น 5566, Canton, MA, USA) โดยใช้หัวกดปลายมนเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 มิลลิเมตร⁽¹⁰⁾ เพื่อจำลองรูปร่างของปุ่มฟันคู่สบ โดยวางหัวกดที่ตำแหน่งที่เตรียมไว้บนครอบฟัน แนวแรงทำมุม 45° กับแนวแกนฟัน^(13,14) (ภาพที่ 2) ด้วยความเร็วหัวกด 0.5 มิลลิเมตรต่อวินาที^(7,13,15) จนเกิดการแตกหัก บันทึกค่าแรงสูงสุดที่ทำให้เกิดการแตกหัก

ภาพที่ 2 แสดงตำแหน่งการวางหัวกดที่กึ่งกลางพื้นเอียงด้านใกล้ลิ้นของปุ่มฟันด้านใกล้แก้ม โดยมีแนวแรงทำมุม 45° กับแนวแกนฟัน

Figure 2 The site of loading was the center of lingual incline plane of buccal cusp and at an angle of 45 degrees to the long axis of the tooth

การวิเคราะห์รูปแบบการแตกหัก

นำฟันออกจากอะคริลิกเรซินในท่อพลาสติกมาวิเคราะห์รูปแบบการแตกหัก (mode of failure) ด้วย

กล้องจุลทรรศน์ชนิดสเตอริโอ (stereo microscope) รุ่น ML 9300 (MEIJI, Japan) กำลังขยาย 20 เท่า^(5,10) การแตกหักที่เกิดขึ้นที่ตำแหน่งเหนือขอบบนของอะคริลิกเรซินซึ่งเป็นตัวแทนของกระดูกครอบรากฟัน ถือเป็น การแตกหักที่สามารถบูรณะฟันใหม่ได้ (restorable failure) ส่วนการแตกหักที่เกิดต่ำกว่าขอบบนของอะคริลิกเรซิน ถือเป็น การแตกหักที่ไม่สามารถบูรณะฟันใหม่ได้ (non-restorable failure)^(7,14)

การวิเคราะห์ทางสถิติ

นำค่าแรงเฉลี่ยที่ทำให้เกิดการแตกหักของฟันในแต่ละกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์การกระจายของข้อมูลทางสถิติโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (one-way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มด้วยการเปรียบเทียบเชิงซ้อน (multiple comparison) ชนิดทูกีย์ (Tukey) ที่ระดับนัยสำคัญ $p < 0.05$

ผลการศึกษา

ค่าแรงเฉลี่ยที่ทำให้เกิดการแตกหักของฟัน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรูปแบบการแตกหักของฟันแต่ละกลุ่มแสดงไว้ในตารางที่ 2 จากการวิเคราะห์ทางสถิติ พบกลุ่ม Var มีค่าเฉลี่ยความต้านทานการแตกหักต่ำกว่ากลุ่ม Ref Mul และ Evo แต่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่ม Ref Mul และ Evo และพบการแตกหักที่สามารถบูรณะฟันใหม่ได้ในกลุ่ม Var Ref Mul และ Evo เท่ากับร้อยละ 60 ร้อยละ 70 ร้อยละ 50 และร้อยละ 60 ตามลำดับ

บทวิจารณ์

การศึกษานี้ใช้ฟันธรรมชาติ (natural teeth) ในการทดลองเพื่อจำลองสภาวะให้ใกล้เคียงกับทางคลินิกมากที่สุด แม้ว่าผลการทดลองที่ได้มีค่าความแปรปรวนสูงกว่าการทดลองในฟันเทียม (artificially manufactured teeth)^(16,17,18) เนื่องจากสภาวะจริงทางคลินิกมีปัจจัยหลายประการที่ไม่สามารถควบคุมได้ ได้แก่ ความแตกต่างด้านปริมาณการมีแคลเซียมฟอกพูน (calcification) ขนาด รูปร่าง และรูปแบบของโพรงประสาทฟัน สภาวะของเนื้อเยื่อในโพรงประสาทก่อนถอนฟัน อายุของผู้ป่วย

ตารางที่ 2 ค่าแรงเฉลี่ยที่ทำให้เกิดการแตกหักของฟัน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรูปแบบการแตกหักของฟันของแต่ละกลุ่ม การทดลอง

Table 2 Mean fracture load, standard deviation and fracture mode of each experimental group

Group (n=10)	Mean fracture load (N)	SD	Restorable failure				Non-restorable failure		
			Crown dislodgement	Core fracture	Coronal root fracture	Total	Middle root fracture	Apical root fracture	Total
Var	443.30*	91.42	0	3	3	6 (60%)	4	0	4 (40%)
Ref	652.62	81.54	0	3	4	7 (70%)	2	1	3 (30%)
Mul	648.81	83.16	0	0	5	5 (50%)	3	2	5 (50%)
Evo	643.98	79.16	3	0	3	6 (60%)	3	1	4 (40%)

* Statistical different (p<0.05)

การเกิดรอยร้าวเล็ก (microcrack) ในเนื้อฟัน รวมถึงปัจจัยอื่นๆ ที่ยากแก่การตรวจพบ^(12,18,19) แต่อย่างไรก็ตามการใช้ฟันเทียมมีข้อด้อยที่สำคัญคือไม่สามารถลอกเลียนคุณลักษณะต่างๆ ของเนื้อฟันธรรมชาติได้ การยึดติดระหว่างเนื้อฟันกับเรซินซีเมนต์จึงแตกต่างจากฟันจริง⁽²⁰⁾ ผลที่ได้จากการทดลองจึงนำมาแปลผลอ้างอิงให้ใกล้เคียงกับผลการศึกษาทางคลินิกได้ยาก

การศึกษานี้บูรณะฟันด้วยเดือยและครอบฟันก่อนนำไปทดสอบการแตกหักเพื่อจำลองสภาวะทางคลินิกในการถ่ายทอดแรงบดเคี้ยวลงสู่ครอบฟัน ผลการทดลองที่ได้แตกต่างจากการทดสอบที่ไม่มีครอบฟันเนื่องจากการบูรณะฟันด้วยครอบฟันทำให้เกิดการกระจายแรงลงสู่เดือยและรากฟันที่แตกต่างออกไป⁽²¹⁾ ส่งผลให้อัตราความสำเร็จของการรักษาทางคลินิกในฟันกรามน้อยบนและล่างเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ⁽²²⁾ การศึกษานี้พยายามจำลองลักษณะของเอ็นยึดปริทันต์และกระดูกครอบรากฟันโดยการเคลือบรากฟันด้วยซิลิโคนชนิดเหลวเป็นชั้นบางๆ คั่นกลางระหว่างรากฟันกับอะคริลิกเรซิน เนื่องจากการฝังรากฟันลงในอะคริลิกเรซินโดยตรงนั้นเป็นการเสริมความแข็งแรงแก่ฟันด้านนอกให้กับรากฟันด้วยความแข็งแรงของแท่งอะคริลิกเรซิน ทำให้รากฟันมีความแข็งแรงมากขึ้นและรูปแบบของการแตกหักอาจเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเสริมแรงลักษณะนี้ไม่พบในฟันธรรมชาติ⁽¹⁵⁾

การบูรณะฟันด้วยเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยระบบต่างๆ ที่เลือกใช้ในการศึกษานี้มาจากหลักการลด

ความหนาของชั้นซีเมนต์โดยใช้วัสดุที่มีความแข็งแรงมากกว่าเรซินซีเมนต์เข้าไปทดแทน และเป็นการทดสอบการใช้งานของแกนเดือยฟันชนิดใหม่ที่ผลิตขึ้นมาเพื่อใช้กับฟันกรามน้อยและฟันหน้า

จากผลการทดลองพบว่าในกลุ่ม Var ใช้เรซินซีเมนต์ในการยึดเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยมีค่าแรงเฉลี่ยที่ทำให้เกิดการแตกหักของฟันต่ำกว่าสามกลุ่ม (Ref, Mul, Evo) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p<0.05) ผลการทดลองนี้สอดคล้องกับหลายการศึกษาก่อนหน้า^(1,2,6,9,10) พบว่าชั้นของซีเมนต์ที่หนาเป็นจุดอ่อนที่ทำให้เกิดการแตกหักในชั้นซีเมนต์และก่อให้เกิดการสูญเสียการยึดติด เพราะชั้นซีเมนต์ที่หนามากเกิดฟองอากาศภายในชั้นของซีเมนต์ และเรซินซีเมนต์เป็นวัสดุที่มีคุณสมบัติเชิงกลต่ำ เนื่องจากมีค่าความทนแรงดัด (flexural strength) เท่ากับ 85 เมกะพาสคาล มีผลลดความแข็งแรงของการเชื่อมแน่น (cohesive strength) จึงเกิดการแตกหักภายในเนื้อของซีเมนต์ได้ง่าย นอกจากนี้ อาจเกิดความเครียดสะสมบริเวณรอยต่อระหว่างซีเมนต์กับเนื้อฟันเนื่องจากการหดตัวระหว่างการเกิดพอลิเมอร์ (polymerization shrinkage)^(1,7)

กลุ่ม Ref ใช้เดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยขนาดเล็กกรีฟอ์ฟันที่ด้านแก้มและด้านหลังของคลองรากฟัน เพื่อแทนที่ชั้นซีเมนต์ที่หนาด้วยเดือยฟันเสริมเส้นใยแก้วที่มีค่าความทนแรงดัดเท่ากับ 856 เมกะพาสคาล และในกลุ่ม Mul ใช้วัสดุแกนฟันเรซินคอมโพสิตชนิดมัลติคอร์โพลีฟลูร์ซึ่งมีค่าความทนแรงดัดเท่ากับ 135 เมกะ

พาสคาลยึดเดือยฟันแทนเรซินซีเมนต์ ซึ่งวัสดุทั้งสองชนิดมีค่าความทนแรงดัดมากกว่าเรซินซีเมนต์ จึงอาจส่งผลให้ค่าแรงเฉื่อยที่ทำให้เกิดการแตกหักของฟันทั้งสองกลุ่มการทดลองนี้ไม่แตกต่างกัน แต่มีค่าสูงกว่ากลุ่ม Var อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ถึงแม้ว่าเดือยฟันไฟรีฟอร์พินมีความทนแรงดัดมากกว่าเรซินคอมโพสิตชนิดมัลติคอร์โพล์ แต่อาจเนื่องมาจากการมีรอยต่อ (interface) หลายบริเวณ การเกิดแรงเสียดทาน (frictional force) ระหว่างเดือยฟันแต่ละแท่ง⁽⁵⁾ และอาจเกิดฟองอากาศระหว่างผิวเดือยฟันและเรซินซีเมนต์ในกลุ่ม Ref จึงทำให้ความต้านทานการแตกหักของสองกลุ่มนี้มีค่าไม่แตกต่างกัน

ผลการทดลองนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Moosavi และคณะ⁽⁵⁾ และ Porciani และคณะ⁽⁶⁾ พบว่าการใช้เรซินคอมโพสิตและเดือยฟันขนาดเล็กเข้าไปแทนที่ซีเมนต์ที่มีความหนา ทำให้ค่าความต้านทานการแตกหักของฟันเพิ่มสูงขึ้น และเดือยฟันขนาดเล็กเหมาะสมในกรณีที่เดือยฟันหลักไม่พอดีกับคลองรากฟัน ได้แก่ คลองรากฟันที่มีความผายหรือคลองรากฟันที่มีรูปร่างไม่กลม

วัสดุแกนฟันชนิดไหลแม่ได้ที่ใช้ในการศึกษานี้ผลิตขึ้นมาเพื่อใช้เป็นซีเมนต์ฉาบยึดและวัสดุแกนฟัน ข้อดีของผลิตภัณฑ์นี้คือขั้นตอนการทำงานรวดเร็วและไม่ยุ่งยาก ลดรอยต่อระหว่างซีเมนต์ฉาบยึดและวัสดุแกนฟันที่เป็นวัสดุต่างชนิดกัน ช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดความล้มเหลวของการบูรณะฟัน⁽²³⁾ และทำให้เกิดสภาวะโมโนบล็อก (monoblock) คือใช้สารเชื่อมยึดในการยึดเนื้อฟัน เดือยฟัน และแกนฟันเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดการกระจายแรงบิดเคี้ยวไปตามรากฟันได้ดีขึ้น คือเมื่อฟันได้รับแรงบิดเคี้ยวเดือยฟันทำหน้าที่ในการดูดซับความเครียด ลดความเสี่ยงต่อการเกิดการแตกหักของรากฟัน⁽¹²⁾

กลุ่ม Evo มีค่าแรงเฉื่อยที่ทำให้เกิดการแตกหักของฟันสูงกว่ากลุ่ม Var อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) แต่ไม่แตกต่างกับกลุ่ม Mul และ Ref แกนเดือยฟันอีโวลูชันมีลักษณะของแกนและเดือยฟันที่ต่อเนื่องกันคล้ายกับแกนเดือยฟันโลหะเหวี่ยง ซึ่งความเป็นเนื้อเดียวกันของเดือยและแกนฟันอาจทำให้ค่าความต้านทานการแตกหักของฟันเพิ่มสูงขึ้น⁽²⁴⁾ ถึงแม้ว่าส่วนเดือยฟันของแกนเดือยฟันอีโวลูชันมีเส้นผ่านศูนย์กลาง

ขนาดใหญ่ทำให้สูญเสียเนื้อฟันในขณะกรอเตรียมคลองรากฟันมากเกินไปจนความจำเป็น แต่ค่าความต้านทานการแตกหักที่ได้กลับไม่แตกต่างจากกลุ่ม Ref และ Mul อาจเนื่องมาจากฟันที่ใช้ในการทดลองมีขนาดใหญ่และมีความหนาของเนื้อฟันหลังจากการกรอเตรียมคลองรากฟันมากเพียงพอที่จะไม่ทำให้เกิดความอ่อนแอ นอกจากนี้รูปร่างของเดือยฟันชนิดนี้มีลักษณะคล้ายชั้นบันไดที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางใหญ่ในส่วนใกล้ตัวฟันและลดขนาดลงมาเป็นชั้นๆ สู่ส่วนใกล้ปลายรากฟัน โดยแต่ละชั้นมีรูปร่างด้านข้างของเดือยฟันที่มีความขนานกันซึ่งให้ความยึดอยู่มากกว่ารูปร่างสอบและมีพื้นที่ผิวมากจึงให้การยึดติดกับผนังคลองรากฟันมากขึ้น^(25,26)

รูปแบบการแตกหักที่สามารถบูรณะฟันใหม่ได้ในกลุ่มการทดลองทั้งสี่กลุ่มไม่แตกต่างกันมากนัก การแตกหักส่วนใหญ่เกิดขึ้นในตำแหน่งที่สามารถบูรณะฟันใหม่ได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลายการศึกษาที่ผ่านมา^(5,7,8,12,13) เนื่องจากเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยเดือยฟันขนาดเล็ก คอมโพสิตเรซิน และเรซินซีเมนต์เป็นวัสดุที่มีความอดุลสภาพยืดหยุ่นใกล้เคียงกับเนื้อฟันสามารถถ่ายเทและกระจายแรงบิดเคี้ยวไปสู่เนื้อฟันได้ดี ไม่มีความเครียดสะสมเกิดขึ้นที่ปลายเดือยฟันเหมือนเดือยฟันโลหะเหวี่ยง^(13,16) จึงลดความเสี่ยงของการแตกหักบริเวณรากฟันซึ่งไม่สามารถบูรณะฟันใหม่ได้ และในกลุ่ม Var และ Ref พบการแตกหักบริเวณรอยต่อระหว่างผิวหน้าตัดของฟันและวัสดุแกนฟัน เนื่องจากซีเมนต์และแกนฟันเป็นวัสดุต่างชนิดกันจึงเกิดเป็นจุดเสี่ยงต่อการแตกหักในบริเวณรอยต่อนี้ได้ ลักษณะการแตกหักของสองกลุ่มนี้มีความสอดคล้องกับหลายการศึกษาที่ผ่านมา^(5,7,8,13) นอกจากนี้พบว่าในกลุ่ม Evo เกิดการหลุดของครอบฟันมากถึง 3 ซี่ เนื่องจากส่วนแกนฟันของแกนเดือยฟันอีโวลูชันมีรูปร่างหน้าตัดกลม และมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของแกนฟันใกล้เคียงกับความกว้างของฟันกรามน้อยในแนวใกล้กลาง-ไกลกลาง แต่ในแนวแก้ม-ลิ้นนั้นแกนฟันมีขนาดเล็กกว่าความกว้างของฟันเนื่องจากฟันที่มีขนาดเล็กมีพื้นที่ผิวน้อยจึงให้การยึดติดกับซีเมนต์ได้น้อยกว่าฟันที่มีขนาดใหญ่⁽²⁷⁾ ดังนั้นการยึดอยู่ของครอบฟันในกลุ่ม Evo จึงน้อยกว่าสามกลุ่มแรกซึ่งหลังจากการกรอเตรียมฟันแล้วมีขนาดของฟันใหญ่

ข้อจำกัดของการศึกษานี้คือการใช้เครื่องทดสอบสากลในการให้แรงกดลงบนพื้นที่เล็กๆ บนครอบฟัน โดย การให้แรงที่มีแนวแรงทำมุมคงที่กับแนวแกนฟันและ เป็นการให้แรงเพียงครั้งเดียวโดยมีค่าแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งเกิดการแตกหักของฟัน ซึ่งแตกต่างไปจากลักษณะ การบดเคี้ยวที่แท้จริงที่มีแรงกระทำลงบนฟันแบบซ้ำๆ แนวแรงบดเคี้ยวที่ทำมุมกับฟันหลายแนวและมีการ สัมผัสกันของฟันเป็นบริเวณกว้าง⁽²⁸⁾ การศึกษานี้เตรียม รูปแบบการรับแรงที่กึ่งกลางพื้นเอียงด้านใกล้ลิ้นของปุ่ม ฟันด้านใกล้แก้ม โดยมีแนวแรงทำมุม 45° กับแนวแกน ฟัน เพื่อเป็นการจำลองแนวแรงที่ตำแหน่งนอกศูนย์ (eccen- tric position) ซึ่งทำให้เกิดแรงเฉือนในแนวเฉียงกับฟัน (oblique shearing force) จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาต่อไป ถึงการทดสอบความต้านทานการแตกหักของฟันโดยการ ให้แรงแบบเป็นวัฏจักร (cyclic load) เพื่อให้มีความใกล้ เคียงกับการบดเคี้ยวตามธรรมชาติมากขึ้น และควรมีการ ทดสอบค่ามอดุลัสสภาพยืดหยุ่น (elastic modulus) ของ ระบบเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยเปรียบเทียบกับเนื้อ ฟัน เพื่ออธิบายลักษณะการแตกที่รากฟันได้

บทสรุป

ภายใต้ข้อจำกัดของการศึกษาสามารถสรุปผลที่ได้ จากการศึกษาดังนี้

1. ความต้านทานการแตกหักของฟันคลองรากไม่ กลมที่บูรณะด้วยเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยร่วมกับ เดือยฟันขนาดเล็ก (Ref) เดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใย ร่วมกับวัสดุแกนฟันเรซินคอมโพสิตชนิดไหลแม่ได้ (Mul) และแกนเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยแก้ว (Evo) มีค่า ไม่แตกต่างกัน แต่ทั้งสามกลุ่มการทดลองพบค่าความ ต้านทานการแตกหักของฟันสูงกว่าการบูรณะฟันด้วย เดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยที่ยึดด้วยเรซินซีเมนต์ (Var) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$)

2. การบูรณะฟันด้วยเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใย ทั้ง 4 กลุ่มส่วนใหญ่ทำให้เกิดการแตกหักในรูปแบบที่ สามารถบูรณะฟันใหม่ได้ โดยการบูรณะด้วยแกนเดือย ฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยแก้ว (Evo) พบการหลุดของ ครอบฟันเกิดขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณบริษัท เอส ดี เอส เคอร์ จำกัด ที่ได้ เอื้อเฟื้อเดือยฟันคอมโพสิตเสริมเส้นใยไฟบรีเคิลียร์ และ ห้างหุ้นส่วนจำกัด บุญชู-อารียา (บ.อ.) เด็นทัลแล็บ ที่ได้ ลดราคาครอบฟันโลหะหล่อผสมที่ใช้ในการศึกษานี้

เอกสารอ้างอิง

1. D'Arcangelo C, Cinelli M, De Angelis F, D' Amario M. The effect of resin cement film thickness on the pullout strength of a fiber-reinforced post system. *J Prosthet Dent* 2007; 98: 193-198.
2. Grandini S, Goracci C, Monticelli F, Borracchini A, Ferrari M. SEM evaluation of the cement layer thickness after luting two different posts. *J Adhes Dent* 2005; 7: 235-240.
3. Cheung W. A review of the management of endodontically treated teeth. Post, core and the final restoration. *J Am Dent Assoc* 2005; 136: 611-619.
4. Lui JL. Composite resin reinforcement of flared canals using light-transmitting plastic posts. *Quintessence Int* 1994; 25: 313-319.
5. Moosavi H, Maleknejad F, Kimyai S. Fracture resistance of endodontically-treated teeth restored using three root-reinforcement methods. *J Contemp Dent Pract* 2008; 9: 30-37.
6. Porciani PF, Vano M, Radovic I, et al. Fracture resistance of fiber posts: combinations of several small posts vs. standardized single post. *Am J Dent* 2008; 21: 373-376.
7. Bonfante G, Kaizer OB, Pegoraro LF, do Valle AL. Fracture strength of teeth with flared root canals restored with glass fiber posts. *Int Dent J* 2007; 57: 153-160.

8. Martelli H Jr, Pellizzer EP, Rosa BT, Lopes MB, Gonini A Jr. Fracture resistance of structurally compromised root filled bovine teeth restored with accessory glass fibre posts. *Int Endod J* 2008; 41: 685-692.
9. Naumann M, Preuss A, Frankenberger R. Load capability of excessively flared teeth restored with fiber-reinforced composite posts and all-ceramic crowns. *Oper Dent* 2006; 31: 699-704.
10. Hajizadeh H, Namazikhah MS, Moghaddas MJ, Ghavamnasiri M, Majidinia S. Effect of posts on the fracture resistance of load-cycled endodontically-treated premolars restored with direct composite resin. *J Contemp Dent Pract* 2009; 10: 10-17.
11. Al-Wahadni AM, Hamdan S, Al-Omiri M, Hammad MM, Hatamleh MM. Fracture resistance of teeth restored with different post systems: in vitro study. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod* 2008; 106: e77-e83.
12. Newman MP, Yaman P, Dennison J, Rafter M, Billy E. Fracture resistance of endodontically treated teeth restored with composite posts. *J Prosthet Dent* 2003; 89: 360-367.
13. Hayashi M, Takahashi Y, Imazato S, Ebisu S. Fracture resistance of pulpless teeth restored with post-cores and crowns. *Dent Mater* 2006; 22: 477-485.
14. Martinez-Insua A, da Silva L, Rito B, Santana U. Comparison of the fracture resistances of pulpless teeth restored with a cast post and core or carbon-fiber post with a composite core. *J Prosthet Dent* 1998; 80: 527-532.
15. Sirimai S, Riis DN, Morgano SM. An in vitro study of the fracture resistance and the incidence of vertical root fracture of pulpless teeth restored with six post-and-core systems. *J Prosthet Dent* 1999; 81: 262-269.
16. Fokkinga WA, Kreulen CM, Le Bell-Rönnlöf AM, Lassila LV, Vallittu PK, Creugers NH. In vitro fracture behavior of maxillary premolars with metal crowns and several post-and-core systems. *Eur J Oral Sci* 2006; 114: 250-256.
17. Krejci I, Duc O, Dietschi D, de Campos E. Marginal adaptation, retention and fracture resistance of adhesive composite restorations on devital teeth with and without posts. *Oper Dent* 2003; 28: 127-135.
18. Ottl P, Hahn L, Lauer HCH, Fay M. Fracture characteristics of carbon fibre, ceramic and non-palladium endodontic post systems at monotonously increasing loads. *J Oral Rehabil* 2002; 29: 175-183.
19. Heydecke G, Butz F, Strub JR. Fracture strength and survival rate of endodontically treated maxillary incisors with approximal cavities after restoration with different post and core systems: an in-vitro study. *J Dent* 2001; 29: 427-433.
20. Mendoza DB, Eakle WS, Kahl EA, Ho R. Root reinforcement with a resin-bonded preformed post. *J Prosthet Dent* 1997; 78: 10-14.
21. Goracci C, Corciolani G, Vichi A, Ferrari M. Light-transmitting ability of marketed fiber posts. *J Dent Res* 2008; 87: 1122-1126.
22. Sorensen JA, Martinoff JT. Intracoronal reinforcement and coronal coverage: a study of endodontically treated teeth. *J Prosthet Dent* 1984; 51: 780-784.
23. Radovic I, Mazzitelli C, Chieffi N, Ferrari M. Evaluation of the adhesion of fiber posts cemented using different adhesive approaches. *Eur J Oral Sci* 2008; 116: 557-563.
24. Cormier CJ, Burns DR, Moon P. In vitro comparison of the fracture resistance and failure mode of fiber, ceramic, and conventional post systems at various stages of restoration. *J Prosthodont* 2001; 10: 26-36.

25. Trabert KC, Cooney JP. The endodontically treated tooth. Restorative concepts and techniques. *Dent Clin North Am* 1984; 28: 923-951.
26. Peroz I, Blankenstein F, Lange KP, Naumann M. Restoring endodontically treated teeth with posts and cores: a review. *Quintessence Int* 2005; 36: 737-746.
27. Shillingburg HT Jr, Hobo S, Whitsett LD, Jacobi R, Brackett SE. *Fundamentals of fixed prosthodontics*. 3rd ed. Chicago: Quintessence; 1997: 120.
28. Fernandes AS, Dessai GS. Factors affecting the fracture resistance of post-core reconstructed teeth: a review. *Int J Prosthodont* 2001; 14: 355-363.